

Muutoksen pysyvyys

Historioitsija Arvi Korhonen kirjoitti *Historiallisessa Aikakauskirjassa* melkein sata vuotta sitten historiatieteen luonteesta: ”Historiatieteen heikko puoli on sen muuttuvaisuus. Mutta siinä on sen vahvakin puoli. [...] huomaamme sen tarkoin kuvastavan oman aikansa elämää ja palvelevan oman aikansa henkisiä ja yhteiskunnallisia tarpeita.”¹ Tämä historiatieteen muutos on käsillä olevan numeron teemana, ja vierailevien toimittajien oma johdantoartikkeli kertoo aiheesta lisää.

Muuttuvaisia ovat paitsi historiatiede, myös ne olosuhteet, joissa historiatieteestä julkaistaan. Kenellekään lukijalle ei tule yllätyksenä, että painetun ja sähköisen julkaisemisen suhteet muuttuvat koko ajan. Samoin muuttuvat eri julkaisutapojen arvostukset. Historiantutkimuksessa on arvostettu eniten monografiaa, teosta, joka keskittyy yhteen aiheeseen. 2000-luvun mittaan vertaisarvioituidut artikkelit ovat nousseet erityisen tärkeiksi. Samalla ovat kasvaneet paineet, että on julkaistava mahdollisimman paljon ja mahdollisimman nopeasti.

Kuulee sanottavan, että esimerkiksi kirja-arvioiden kirjoittaminen on ajanhaaskuuta, koska se ei meritoi, ja että ennen kaikkea pitäisi keskittyä julkaisemaan kansainvälisiä artikkeleita korkealle arvostetuissa aikakauslehdissä. Tätä arvostusta puolestaan mitataan usein esimerkiksi Julkaisufoorumiluokituksella (JUFO), joka asettaa julkaisut kategorioihin 0 – 1 – 2 – 3.

Kyynisimmillään tulos on, että tutkija laatii yhden tutkimuksen aineistoista ja havainnoista useita turhan ohuita artikkeleita, jotka parhaimmillaan toimisivat yhtenä hyvin pohdittuna artikkelina. Englannin kielessä tämä tehostettu tuotte-

liaisuus tunnetaan nimellä ”salami slicing effect”, suomeksi voisi puhua viipalointivaikutuksesta.

On ehdottoman totta, että kiirettä riittää ja että tieteelliset suorituspaineet ovat kovat eri tasoilla. Kun kuulee ihmisten puhuvan julkaisutavoitteen kapenemisesta ja määrävaatimusten kasvusta ikään kuin väistämättömänä prosessina, tekisi mieli historioitsija Timothy Snyderiin viitaten sanoa: älä tottele ennakkoon.

Ei kannata lähteä ainakaan sokeasti toteuttamaan tietyn hetken virallisia suoritusvaatimuksia tai ehdoitta hyväksyä niitä korkeimmaksi ohjenuoraksi. Sen sijaan kannattaa muistaa ja muistuttaa, kuten myös Tieteellisten Seurojen Valtuuskunta on useaan otteeseen toistanut, että esimerkiksi JUFO-luokitusta ei ole tehty mekaanisen menestyksen vertailun välineeksi. Päätoimittajana ja muutenkin tietysti arvostan *Historiallisen Aikakauskirjan* JUFO-luokitusta, mutta kokonaisvaikutusta ei voi tässä tai muissa lehdissä pelkistää muutamaan lukuun tai numeroon.

Toki monenlaista määrään ja luokitteluihin perustuvaa vertailua tehdään tällä hetkellä ja sekin kannattaa tiedostaa. Mutta kuten monet muutkin tieteen reunaehdot, myös ulkoa asetetut suoritusvaatimukset tapaavat muuttua ajan mittaan. Niihin ei kannata ripustautua, niiden pitkäikäisyyteen tai autuaaksitekevyyteen voi harvoin luottaa. Kunkin tietentekijän on tärkeää pitää pää kylmänä ja mieltiä julkaisuaiketaan oman pitkän aikavälin tilanteensa ja tavoitteidensa mukaan.

Lyhyt, naseva teksti tai hyvin pohdittu katusausartikkeli ei korvaa vertaisarvioitua artikkelia, mutta se voi oikeassa yhteydessä herättää

1. Arvi Korhonen, Vallankumouksellisesta ja historiallisesta katsomustavasta, *Historiallinen Aikakauskirja* 1/1922.

huomiota ja luoda keskusteluja, jotka voivat olla sekä tieteelle että tutkijan uralle yhtä hyödyllisiä kuin vertaisarvioitujen artikkelien saama palaute. Olen ollut todella iloinen monista ja monenlaisista puheenvuoroista, joita *Historiallinen Aikakauskirja* on saanut vastaanottaa, ja tarkoitus on pitää sisällössä mukana monenlaisia kirjoituksia. Tarvitaan keskustelua, joka etenee omalla painollaan, ei pisteytysten ja luokitusten rajoittamalla uralla.

Kirja-arvioiden kirjoittamisesta voi myös todeta, että se on erinomainen tapa perehtyä tiettyyn aiheeseen. Tutkimuksia on joka tapauksessa syytä lukea ja niistä tehtyjä havaintoja on joka tapauksessa tarpeen kiteyttää sanoiksi. *Historiallisen Aikakauskirjan* tavoitteena on, Tiedetoimittajien Liiton myöntämän apurahan turvin, järjestää kirja-arvioiden kirjoittamista tukevia työpajoja, kunhan vallitsevat pandemiaolosuhteet sen sallivat. Julkaisemme myös säännöllisesti syväluotauksia, muutaman aukeaman artikkeleita, joissa kirjoittaja voi tarkastella tietyn aihepiirin uusinta kirjallisuutta kokonaisuutena.

Mitä tulee muutokseen, niin sähköinen julkaiseminen jos jokin muuttaa muotoaan. Myös jo totutut sähköiset ratkaisut tulevat tiensä päähän. *Historiallinen Aikakauskirja* on ollut pitkään sähköisesti saatavilla Kansalliskirjaston digitaalisena aineistona (Peri+ ja Elektra-palvelut), mutta lähivuosina Kansalliskirjasto luopuu niiden päivittämisestä. Vanhat digitoidut tai digisytyiset numerot on siis siirrettävä muualle, ja tulevien digiversioiden julkaisualusta on päätettävä.

Siirto tulee viemään aikansa ja vaatimaan resurssinsa, mutta jos vain Tieteellisten Seurojen Valtuuskunta pystyy tulevinakin vuosina jatkamaan journal.fi -alustalle antamaansa ylläpitoa, uskon, että sieltä suunnalta löytyy toimiva ratkaisu. Tärkeää on, että ratkaisut ovat mahdollisimman kestäviä, sillä historioitsija ei mielellään näe tieteenalan ajatustenvaihdon katoavan bittiavaruuteen.

Tavoitteena on myös selvittää, mitä avoimen tieteen ja avoimen saatavuuden tavoitteet *Historiallisen Aikakauskirjan* kannalta merkitsevät. Tätä kirjoitettaessa aiheesta on ehtinyt ilmestyä

monenlaisia julkilausumia, rahoitusmalleja ja ratkaisuehdotuksia, joista osa on varsin monimutkaisia.

Hyvä olisi, jos kotimaisen tiedejulkaisemisen rahoitus- ja avoimuusstrategiat olisivat niin yksinkertaisia, ettei niiden opiskelusta muodostu omaa tieteenhaaraansa, ja samalla sellaisia, etteivät ne kerrasta vie tiedeseuroja vaikeuksiin, sillä tiedejulkaisujen pitäisi kuitenkin voida keskittyä tieteelliseen julkaisemiseen enemmän kuin julkaisupolitiikan metatason ja teknisten ratkaisujen kanssa kamppailemiseen. Samoin olisi hyvä, jos linja ainakin jossain kohtaa selkeytyisi ainakin joksikin aikaa.

Kaiken muutoksen keskellä tiedelehtien ja niiden toimitusten pää tavoitteena on joka tapauksessa julkaista tieteen tuloksia ja tieteellisiä keskusteluja yleisön luettavaksi. Toivon, että *Historiallisen Aikakauskirjan* tilaajat ja lukijat löytävät tämänkin numeron sivuilta kiinnostavaa luettavaa: teemanumeron ansiokkaiden artikkelien lisäksi jatkamme ensimmäisessä numerossa aloitettua Vuoropuhelu-kokonaisuutta, joskin hiukan vaihtelevin ratkaisuin: tällä kertaa aiheena ovat Venäjän arkistot ja niiden tuntemisen merkitys.

Aikakauden muutos ja murrosajat antavat mahdollisuuksia uusiin avauksiin. Eräänä pienenä avauksena ja kokeiluna *Historiallinen Aikakauskirja* on avannut muutaman uuden numeron aineistoja luettavaksi: Numeron 4/2019 johdantoartikkeli ja tiedeartikkelit ovat avoimesti luettavissa kaikille, jotka haluavat tutustua puistojen ja puutarhojen historiaan Monrepos'ta ja Kaisaniemenpuistosta Hyvinkään Sveitsiin. Johanna Ilmakunnaksen luotsaama teemanumero on saanut paljon kiitosta ja ajattelimme aiheen sopivan pandemian sävyttämän kevään ja kesän virkistykseksi.

Myös numerosta 1/2020 olemme avanneet inkeriläisten diasporaa käsittelevän artikkelin sekä historiatieteestä käydyn vuoropuhelun. Toivottavasti sekä käsillä oleva numero että aikaisemmat julkaisut tuovat iloa tähän kesään. Kiitän jälleen kerran kaikkia toimitus- ja julkaisutyöhön osallistuneita ja toivotan kaikille nyt entistäkin ajankohtaisempaan tapaan hyvää kesää, terveyttä ja kaikinpuolista hyvinvointia.

Anu Lahtinen
anu.z.lahtinen@helsinki.fi